

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Lesbická těla z aktérské perspektivy

Tereza Lavičková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra Antropologie
Studijní program Antropologie
Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce
Lesbická těla z aktérské perspektivy
Tereza Lavičková

Vedoucí práce:

Mgr. Tomáš Hirt, Ph.D.

Katedra Antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat všem mým informátorkám, za jejich ochotu a čas, který mi věnovaly, protože bez jejich pomoci by tato práce nemohla vzniknout. Vřelé díky patří i mému vedoucímu práce Mgr. Tomáši Hirtovi, Ph. D., bez jeho cenných rad bych práci nikdy zdárně nedokončila.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 TEORETICKÁ ČÁST	5
2. 1. Sociální konstrukce lidského těla a ustanovení subjektu	5
2. 2. (Homo)sexualita	8
2. 3. Lesbická identita	11
2. 4. Jak lesba vypadá?	13
2. 5. Butch a femme.....	13
2. 6. Jiné pojetí lesbické genderové identity.	19
3 EMPIRICKÁ ČÁST	21
3.1. Cíle výzkumu	21
3. 2. Metodologie	21
3. 3. Interpretace lesbického světa.....	23
3. 3. 1. Podoba lesbického světa, proč není komunitou?	24
3. 3. 2. Obraz typické lesby.....	25
3. 3. 3. Lesbický ideál krásy.....	28
3. 3. 4. Lesbické znaky	29
3. 3. 5. Lesbické vztahy	30
3. 3. 6. Období performace	31
3. 3. 7. Spektrum maskulinní - femininní	33

4 ZÁVĚRY	35
5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	37
5. 1. Elektronické zdroje	39
6 RESUMÉ	40
7 PŘÍLOHY	41
7.1. Příloha 1: Butch a femme v první polovině 20. století.....	41
7. 2. Příloha 2: Osnova rozhovoru	43
7. 3. Příloha 3: Tomboy	44

1 ÚVOD

Ženská sexualita byla po staletí tabu. Otevřeně hovořit se o ní začíná až ve druhé polovině 20. století díky feministickému hnutí. Proto není divu, že o ženské homosexualitě toho doposud víme jen velmi málo. Na rozdíl od mužské homosexuality byla dlouho opomíjena a romantický či sexuální styk mezi ženami nebyl považovaný ani za tak velký prohřešek, jako styk mezi muži. Jak říká Faderman: *„Za prvé se obecně uznávalo, že ženy musí vstupovat do svazků s muži, aby přežily. V porovnání se svrchovaným významem heterosexuálního pouta se nároky lásky mezi ženami jeví jako zcela nepatrné. Za druhé ve falocentrickém světě bylo nepředstavitelné, že by žena mohla dosáhnout výraznějšího sexuálního uspokojení bez přítomnosti muže.“* (Faderman, 2002: 36). Ovšem právě toto přehlížení ženské homosexuality dávalo ženám „svobodu“ svou náklonnost projevovat, aniž by následovaly nějaké tresty či sankce. Zajímavé je, že tato benevolentnost neplatila v situacích, kdy se jednalo o ženu, která se jakoby „převtěnila do muže“ - speciálně u případů tzv. „female husbands“.¹ Ženy nabývající nových svobod a jevíly se jako hrozba. Obzvláště pak ženy, které nosily kalhoty, byly soběstačné a vstupovaly do profesí, které byly jinak určeny mužům. Tento „nárok na mužské výsady ve spojení s předpokládaným spácháním určitých sexuálních úkonů, zvláště s použitím umělého penisu, zjevně vyvolával skutečný hněv.“ (Faderman, 2002, str. 62-63). Maskulinní lesby vzbuzují ve společnosti stále mnoho kontroverze. Řečeno slovy Marcii Tucker: *„Jestliže lesbické tělo – a dokonce i pouhá představa lesbického těla – ve většině heterosexuálního světa vzbuzuje nepřekonatelný odpor (pokud ovšem nemá formu ‚femme‘, nebo se nevěnuje sexu jen pro potěšení mužských diváků), pak je jeho nejvyhraněnější podoba, bull dyke,*

---

¹ Velmi známý je případ Mary Hamilton z 18. století z Británie. Mary se vydávala za muže, a jako muž se dokonce 14 krát oženila. Soud ji odsoudil k veřejnému bičování ve čtyřech městech a nařídil půl roční vězení.

groteskním a transgresivním tělem par excellence.“ (Tucker in Pachmanová, 2002: 300)²

Ve své bakalářské práci se budu zabývat homosexuálními ženami – lesbami - budou mě zajímat jejich lesbická těla, významy, které nesou a jejich projevy „lesbictví“.³ Tedy jakým způsobem konstruuji diskurs svých těl a jak lesbická těla čtou. Stejně jako Judith Butler budu na lidské tělo nahlížet jako na sociální konstrukci, která obsahuje významy společnosti, ve které žijeme a která jeho prostřednictvím reflektuje své struktury, hodnoty a normy. Lesbické tělo je formováno jak heteronormativním diskursem dominantní společnosti, tak nějakým vlastním – tedy lesbickým diskursem.

Pojem diskurs nacházíme u Michaela Foucaulta, který jej definuje jako souhrn „*praktik, které systematicky vytvářejí objekty, o nichž mluví.*“ (Foucault, 2002: 78) Je to tedy systém pravidel, které vymezují určitý prostor a pozici různým společenským aspektům, a tak strukturují výpovědi, které se těchto aspektů týkají. Podle diskursu heteronormativity je homosexualita něco nenormálního, něco, co stojí v opozici vůči heterosexuality, která je normou. Naše společnost je do značné míry heterosexistická. Proto heteronormativitu považuji za ideologii v

---

² Bull dyke je v USA slangové označení pro drsnou, velmi maskulinní lesbu. Andrea Vatulíková ve svém textu (*Obraz*) *ženy, lesby a jiné barbíny* popisuje lesbické rozdělení v USA následovně: „*Ultra fem* je křehká blondýnka na jehlových podpatcích, *fem* je prý ‚typická heterosexuálka‘, *tommy boy* na krátko ostříhaná mladá holka, která vypadá jako kluk, *soft butch* a *butch* jsou ‚typické lesbičky‘, které chodí v kalhotách, zásadně se nemalují a na chlapa by prstem nesáhly. *Dyke* a *bulldyke* jsou rozložitě, leckdy vousaté dámy od rány, s býčím hlasem, tetováním a piercingem.“ (Zikmund-Lender, 2011: 21). Je třeba zdůraznit, že toto nejsou žádné odborně doložené označení, ale v americké lesbické subkultuře je bezpochyby najdeme, ovšem mohou být jedny z mnoha, viz zde: <https://lesbianhaven.wordpress.com/2011/08/10/a-guide-to-types-of-lesbians/>

³ Jako lesbictví označuji sociálně vykonstruovanou podobu lesby. To, jak se má lesba chovat a jak má vypadat je ovlivněno diskursem, v rámci kterého má taková žena existovat tak, aby byla pro svou vlastní skupinu i pro skupiny jiné srozumitelnou lesbou.

althusserovském slova smyslu, což vysvětlím v dalších kapitolách. Lesbické ženy jsou často zatíženy jakousi představou lesbictví ovinutou negacemi, která vypovídají spíše „...o *fantaziích, které produkuje ustrašená heterosexuální kultura, aby se obrátila proti vlastním možnostem homosexuality, než o samotné lesbické zkušenosti.*“ (Butler, 2003: 124). Pod pojmem lesba si často lidé představí maskulinní, neatraktivní ženu s krátkým sestřihem. Opak stereotypního ideálu ženské krásy. Ráda bych prohlédla skrz tuto představu, protože z vlastní zkušenosti vím, že i lesby jsou jemné, femininní a chodí v sukních. Proto chci zjistit, jak prožívají lesbickou zkušenost samotné aktérky a jaký je lesbický diskurs, který ovlivňuje formování jejich identit a těl. Pokusím se to odhalit prostřednictvím zkoumání lesbické identity/identit/rolí. V rámci lesbického světa totiž najdeme mnoho různých žen. Inspirací pro mou práci byl výzkum Horne a Lewitt z roku 2002, který prováděly v USA. Tázaly se 149 queer⁴ žen, z nichž se 87% identifikovalo jako lesby. Z těchto žen se dále identifikovalo 16% jako butch, 31% jako femme, 31% jako androgynní a 15% jako „jiné“. (Lewitt, Horne, 2002: 28) Blíže se těmto kategoriím budu věnovat později, pro tuto chvíli je ale důležité objasnit, že ‚butch‘ představuje maskulinitu, ‚femme‘ femininitu a ‚androgynous‘ prvky obojího. Tyto kategorie se týkají především vzhledu, ale mohou ovlivňovat i chování či partnerské vztahy. V českém kontextu nebyl proveden žádný obdobný výzkum. Proto bude hlavním cílem mé práce zjistit, jaké lesbické identity/role můžeme najít v českém prostředí. Dále mě bude zajímat, s jakými významy se tyto identity pojí a co pro samotné aktérky znamenají.

---

⁴Queer – toto slovo mělo v angličtině původně negativní konotace, znamenalo „podivný“ a byli jím označováni homosexuálové. Postupem času tento termín převzali LGBT aktivisté a zbavili jej tak negativního nádechu. Dnes je tento termín používán ve spojitosti s lidmi, kteří mají jinou než heterosexuální orientaci. Ale queer je v podstatě „každý, kdo vypadává ze zavedených kategorií a chce žít jinak, bez ohledu na to, jaká je z hlediska majoritní společnosti jeho sexuální orientace, genderová identita či pohlavní ustrojení.“ (Fafejta, 2016: 193)

Díky mé vlastní homosexuální orientaci se mezi lesbami pohybuji již pět let. Mé aktérství bylo výhodou například při shánění informátorek či porozumění prostředí. Na druhou stranu si uvědomuji, že mohlo leccos zastiňovat a ovlivnit tak můj výzkum. Snažila jsem se to v průběhu celého výzkumu zohlednit.

Na základě mého dlouholetého pozorování a předporozumění terénu, jsem si dovolila opustit termín komunita, který se často užívá v souvislosti s lesbickým společenstvím a nahradit jej termínem Marca Augého *svět*. Augé tímto termínem rozumí nejasně vymezené sociální prostředí, uvnitř kterého jsou sdílené některé zvyky, vztahy a hodnoty, ale zároveň „... všichni kdo patří k jednomu světu, nesdílejí nutně tytéž hodnoty: patří k témuž světu pouze relativně, ve vztahu k některým jeho stránkám...“ (Augé, 1999: 92). V tomto smyslu budu tedy hovořit o lesbickém světě.

Ráda bych také objasnila, proč používám termín ‚lesba‘ a nikoliv ‚lesbička‘. Vypozorovala jsem totiž, že pro dominantní kulturu má slovo lesba často pejorativní významy. Považuji za důležité vysvětlit, jaké významy mají tyto termíny pro lesbické ženy samotné. Lesbické aktivistky, ale i mnoho lesbických žen tvrdí, že ‚lesbička‘ zní jako zdobnělina, která působí směšně a ponižuje tak lesbickou orientaci. Je to jako bychom gayům říkali „gejíček“. Na druhou stranu jsem se setkala s názory, kdy i lesbám samotným připadalo označení ‚lesba‘ hanlivé. V lesbickém světě tedy najdeme ženy, které o sobě mluví jako o lesbičkách, přesto dle mého názoru homosexuální ženy preferují označení ‚lesba‘.⁵ Důkazem je častý výskyt slova lesba na lesbických webech či seznamkách viz. Lesby sobě.⁶ Mně osobně nevyhovuje ani

---

⁵ Viz. <http://www.dzamilastehlikova.cz/8379/201/clanek/tema---lesby-nebo-lesbicky/> či Malina, 2009: 2228.

⁶ Lesby sobě – je facebooková stránka, kde se lesby sdružují. Je jedním z hlavních dějišť lesbické interakce, stejně jako portál igirls.cz.

jeden z těchto termínů, ale pro účely mé práce jsem se přiklonila k většině a užívám právě dominantní označení lesba.

V druhé části této práce budu interpretovat lesbický svět z aktérské perspektivy na základě toho, co jsem o něm během mého výzkumu zjistila. Využívala jsem metodu zúčastněného pozorování doplněnou o hloubkové, ale do jisté míry polo-strukturované rozhovory se 13 ženami ve věku od 19 - 68 let, které samy sebe označily jako lesby.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2. 1. Sociální konstrukce lidského těla a ustanovení subjektu

Michel Foucault se pokoušel „*teoretizovat způsoby, jakými jsou různé diskursy spjaté se sociálními praktikami, které neformují pouze myšlení lidí, ale také jejich tělesné chování a zjev.*“ (Barša, 2002: 259) Ve společnosti převládá přesvědčení, i když bylo a je často zpochybňováno, že naše těla jsou nám přirozeně dána a mají svůj empirický základ uvnitř našeho já. Foucault tvrdí, že právě něco jako přirozené biologické tělo nedotčené kulturou nemůže existovat, protože už od narození jsou naše těla ovlivňována kulturními diskursy a sociálními praktikami. Tělo je pro něj tedy produktem společnosti. „*Z tohoto hlediska svou historii nemá jen rod jako sociální interpretace těla, ale i biologické tělo samo. Tato historie přitom není jen historií různých teoretických pojetí těla, ale také historií různých způsobů praktického cvičení těla, jimiž je tvarováno, upravováno a stylizováno.*“ (Barša, 2002: 259). Foucault pokládá tělo (stejně jako gender a pohlaví) za jakousi matici či médium, do nějž se vepisují známky mocenských a disciplinárních praktik určující jeho charakteristiky (Fulka, 2002: 45). Diskursivní praktiky vytvářejí určité typy těl, které v nás internalizují a normalizují tak samy sebe v rámci určité ideologie. V případě konstituce mužů a žen a jejich těl se tak děje v rámci ideologie genderové. Přepokládám tedy, že těla leseb a gayů budou ustanovována v rámci heteronormativní ideologie, ale zároveň i ideologie své vlastní

minority, která bude do značné míry ovlivněna tou dominantní – heteronormativní.

Zde bych ráda navázala myšlenkami Louise Althussera a jeho pojetím subjektu a ideologie. Althusser, stejně jako Foucault, kritizuje představu subjektu jako svobodného jedince. Ideologie podle něj není odrazem sociálního světa, nýbrž jeho konstitutivním základem, jehož hlavní funkcí je „*reprodukce podmínek produkce*“ (Althusser in Fulka, 2002: 31). Tato ideologie je udržována prostřednictvím subjektů, které ji vytvářejí, ale tyto subjekty jsou jí zároveň konstituovány. Althusser zavádí pojem „ideologická interpelace“. Popisuje jej jako proces, který jedince do podoby subjektu, který je stanoven ideologií. Ideologie nám prostřednictvím interpelace vnucuje určité „pravdy“, ale zároveň zakrývá, že tyto pravdy jsou produktem jí samotné. Nutí tak člověka „*k uznávání ideologických evidencí jako takových, avšak subjektu zabraňuje v tom, aby na ně nahlédl jakožto na produkty ideologie.*“ (Fulka, 2002: 31) Lidé jsou této interpelaci neustále vystaveni, protože probíhá na všech úrovních společnosti. Za nejdůležitější ideologické aparáty považuje Althusser rodinu a jazyk. Prostřednictvím jazyka se totiž určitým způsobem obrácíme ke konkrétním individuím a tím je transformujeme v konkrétní subjekty. Jedinec je interpelován a zároveň ustaven jako svobodný subjekt právě pro pocitu jednání z vlastní vůle, ačkoliv se ve skutečnosti jen podřizuje ideologii. „*Ideologie nikdy nepřizná svou ideologickou povahu a subjekt je pouze a jen výsledkem působení interpelativních sil.*“ (Fulka, 2002: 32). Zároveň má interpelace i schopnost vylučovat a stigmatizovat subjekty, které se působení jejích sil odmítají podříditi, což je případ homosexuality. Subjektivita jedince je tedy podle něj výsledkem určitých symbolických konstrukcí.

Na Foucaulta a Althussera navazuje Judith Butler se svou teorií performativity. Pojem performativ přebírá od J. L. Austina, který mluví o dvou typech výpovědí. Prvním je konstativ, který pouze konstatuje fakta a má popisný charakter. Druhým je již zmíněný performativ, což je taková výpověď, kterou fakta vytváříme (např. „Ano“ při svatebním obřadu).

Butler spojuje tuto jazykovou kategorii performativu s Althusserovou koncepcí interpelace a popisuje proces genderové diferenciaci jako cosi, „*co má charakter performativních aktů, konstruujících a interpelujících jedince jako rodově diferencované tělo (gendered body).*“ (Fulka, 2002: 45) Performativní akty mají povahu repetitivních rituálů, které zvnějšku utvářejí neopodstatněnou představu vnitřku, jenž je pak zpětně určen jako jejich podklad. Performativita by se tedy dala vnímat jako zpětná konstituce subjektu skrze diskursivní praktiky, které materializují to, o čem vypovídají, a tím vytvářejí pocit, že se jedná o esenciální podstatu jedince. Nemožnost dosáhnout těchto diskursivně stanovených ideálů má pak za následek jejich neustálou reprodukci. Butler tvrdí, že neexistuje nic jako prediskursivní tělesnost. To, že o tělech přemýšlíme jako o esenciálních entitách, je dáno performativitou a je to tedy fikce vytvořená jazykem a diskursem. Nejen gender, ale i pohlaví samotné, je výsledkem sociálních vztahů, struktur a symbolů, které působí na jedince. Mluví tedy o „dělání genderu“, ale gender není „dělán“ subjektem, nýbrž subjekt je „dělán“ genderem. (Salih, 2006: 56). Tělo je performováno od samého počátku své existence. Když při narození dítěte řekneme: „Je to chlapeček.“ a následně se k jeho tělu chováme jako k tělu mužskému, konstituujeme pohlaví na základě genderových kategorií. Důkazem tohoto procesu může být to, jak jednáme s těly intersexuálů⁷. Pro jejich pohlaví nemáme kategorii, proto intersexuálnímu novorozeněti musejí rodiče „vybrat“ jeden z genderů, ačkoliv jeho biologické tělo neodpovídá ani jednomu z nich. Proto Butler hovoří o neexistujícím přirozeném tělu, protože i naše tělo je od samého počátku naší existence ovlivněno kulturními rámci, diskursy a ideologiemi. „*This ‘body’ often appears to be a passive medium that is signified by inscription from a cultural source figured as ,external’ to body.*“ (Butler 1999: 164). Lidé jsou přesvědčeni, že jako muži nebo ženy jednáme na základě našeho vnitřního já. Tato

---

⁷ Intersexuál – „*jedinec s neúplně vyvinutými pohlavními orgány obou pohlaví; jedinec s neutrálními či obojetnými pohlavními znaky, tj. nepatřící jednoznačně ani k pohlaví samčímu ani k pohlaví samičímu.*“ (Malina, 2009 :1698)

naše zvnitřněná představa je ovšem pouze produktem genderové performativity, která skrývá sebe sama. Gender je vepsán do našich těl. Butler kritizuje distinkci vnitřní/vnější a odmítá karteziánský dualismus těla a duše, čímž vlastně říká, že zvnitřnělá představa nějaké identity je pouhou fantasií. (Butler, 1999; 2003) Její teorie jsou přelomové právě v tom, že přicházejí s myšlenkou nejen sociálně konstruovaného genderu, ale i pohlaví a těla. Stejně jako Foucault a Althusser nepřipouští existenci svobodného subjektu.

Než přistoupím ke spojení těchto teorií se světem lesbických žen, ráda bych popsala, jakým způsobem vůbec nahlížím na lidskou sexualitu, sexuální identitu a také kdo je to vlastně lesba.

2. 2. (Homo)sexualita

Sexuologové Brzek a Pondělíčková-Mašlová definují homosexualitu ve své knize *Třetí pohlaví* jako „... *sexuální orientaci na osoby stejného pohlaví. Jeto celoživotní, neměnný a nositelem nezapříčiněný a nezvolený, tedy také nezaviněný stav, jenž je charakterizován tím, že nositel tohoto stavu je pohlavně přitahován a vzrušován osobami stejného pohlaví (tedy homosexuální muž je přitahován a vzrušován mužem, homosexuální žena je přitahována a vzrušována ženou).*“ (Brzek, Pondělíčková-Mašlová, 1992: 19)

Ovšem pojetí homosexuality je značně problematické. Sexuální orientace totiž nemusí mít vždy za následek odpovídající sexuální chování. Můžeme rozlišit homosexuální orientaci a homosexuální chování. „*Homosexuální orientace (preference) je převažující nebo výlučná erotická a citová náklonnost k osobám stejného pohlaví. Homosexuální chování v širším slova smyslu zahrnuje všechny aktivity směřující k nalezení a navázání erotického a sexuálního vztahu s osobou stejného pohlaví.*“ (Pavljuk, 2008: 19). Homosexuální chování tak není neměnným stavem, ale je spíše náhražkovým sexuálním chováním v situacích, kdy nejsou dostupní partneři opačného pohlaví - např. ve vězení, či internátních školách.

Další komplikací je to, že homosexuální ani heterosexuální orientace nemusí být vždy stoprocentně vyhraněna. Jedná se spíše o kontinuum, kdy na jedné straně stojí heterosexuality a na straně druhé homosexualita. Někteří lidé jsou na okraji tohoto kontinua, ale většina z nás se nachází někde mezi, nakloněna více k jedné či druhé straně. V případě, že jedince obě pohlaví přitahují stejně, nachází se uprostřed tohoto kontinua a je označován jako bisexuál. (Brzek, 1992: str. 20-21)

Podle Brzka se s obrácenou sexuální orientací – homosexualitou – pojí i částečně pozměněná pohlavní identita. V takové případě můžeme u žen mluvit o maskulinních lesbách a v případě nepozměněné pohlavní identity o lesbách femininních. (Brzek, 1992: 32-33). V lesbickém světě opravdu můžeme najít jak maskulinní, tak femininní ženy, ovšem nesouhlasím s tím, jaký význam pro Brzka s Pondělíčkovou-Mašlovou mají. Kniha *Třetí pohlaví* je totiž protkána nejrůznějšími stereotypy a v mnoha jejích pasážích s autory výrazně nesouhlasím. Odmítám například jejich tvrzení, že nutný předpoklad dobře fungujícího vztahu je i byť jen naznačený „pohlavní dimorfismus“, nutné zastoupení mužské a ženské role. (Brzek, 1992: 34-35) Znímám mnoho lesbických párů, v jejichž vztahu mužská a ženská role absentuje, a přesto jejich partnerství funguje dobře. Jejich tvrzení zřejmě vychází z genderové ideologie a předpokladu, že jen muž a žena jsou komplementární, a proto zřejmě přenášejí heterosexuální kategorie na homosexuální vztah. Také se domnívám, že heterosexuální kategorie se promítají do homosexuálních vztahů, ovšem nikoliv z nějaké biologické podstaty, ale v důsledku působení dominantního diskursu heterosexuality, kde je ženská a mužská role projevem symbolického řádu.

Chtěla bych zpochybnit toto biologicky deterministické nahlížení na sexualitu, jež dlouhodobě vládne sexuálnímu diskursu. Není pochyb o tom, že lidská biologie na sexualitu vliv má, ovšem mnoho autorů často opomíjí významný fakt, že kultura a společnost naši sexualitu velmi ovlivňují. Příkladem nám může být přímo lesbická sexualita. Lesbický sex se dlouhou dobu považoval za něco, co nemůže existovat, protože jediný

myslitelný a správný sex byla pouze penetrace vagíny penisem. Gagnon a Simon ve své knize *Sexual Conduct* mluví v této souvislosti o třech typech sexuálních scénářů, které se navzájem ovlivňují, prostupují a formují tak lidskou sexualitu. Popisují kulturní scénáře, jejichž obsahem jsou normy a očekávání, které si se sexualitou spojuje konkrétní společnost. Interpersonální scénáře, které se vytvářejí mezi sexuálními partnery a intrapsychické scénáře, jenž ovlivňují individuální fantazie jedince (Fafejta, 2016: 31). Pro lesbický sex tedy v minulosti neexistoval kulturní scénář, tím pádem ani zbylé dva a nebyl tedy možný. To neznamena, že by neexistovaly ženy, které měly sex se ženami, ale tyto ženy samy sebe nevnímaly jako lesby v dnešním slova smyslu. Mnohdy ani netušily, že to, co cítí, je sexuální touha po jiné ženě a mnoho z nich jich ani nikdy nenaplnilo. Lesbická sexualita i identita musela být nejdříve sociálně zkonstruována, aby mohla existovat. (Fafejta, 2016: 71-73) Antropologické výzkumy sexuality jiných kultur dokládají, že prožívání sexuality může být velmi rozmanité a proměnlivé. Proto budu na sexualitu nahlížet podobně jako Martin Fafejta v jeho knize *Sexualita a sexuální identita: sociální povaha přirozenosti*: „*Sexualita je sice biologická, ale není biologicky fixována, sexuální jednání vychází z biologie, ale ne více než jiné formy jednání...*“ (2016: 16). Stejně jako on věřím, že „*sexuální touha a sexuální vyvrcholení jsou dány biologickou konstitucí člověka...*“, ale „*hlavním sexuálním orgánem je mozek. Tedy mysl podřizující se sociálním normám a reprodukuje ve svých fantaziích a tužbách kulturní obrazy. [...] Být sexuální menšinou velmi často znamená být součástí určité sexuální subkultury s vlastními skupinovými představami o správné a naplňující sexualitě.*“ (2016: 17-18)

Zajímavá je také definice Suzanne G. Frayser, která rozlišuje sexualitu a sexuální kulturu: „*Lidská sexualita, to je systém sestavající se z biologických, sociálních, kulturních a psychologických atributů, které se navzájem překrývají a prolínají, produkujíce sexuální vzrušení nebo orgasmus, a které, ač nikoli nutně, jsou spjaty s reprodukcí.*[...] *Sexuální kultura je komplex vzorců, jež tvarují, strukturují a kontrolují veškeré*

projevy sexuality, a to od narození do smrti u všech členů společnosti.“
(Frayser in Vrhel, 2002: 15)

Vrátím-li se tedy k definici Brzka a Pondělíčkové-Mašlové, tak ano, homosexualita je člověkem nezapříčiněný a neměnný stav, ale to, jak svou sexuální touhu po stejném pohlaví prožíváme, je sociálně vykonstruováno, stejně jako prožívání touhy heterosexuální či jakékoliv jiné, kterou si umíme představit. Protože pokud by byl sex „... *pouze univerzální biologickou funkcí, šlo by o něco automatického, co by všichni prováděli zhruba stejně, bez nutnosti se v tom zaučít, a nebyl by v tolika případech spojen s úzkostí a nejistotou.*“ (Tiefer in Fafejta, 2016: 16). Lidský sex už dávno není jen primitivním pudem. Je jakýmsi regulačním systémem ovlivněným hodnotami, normami, představami a symboly dané společnosti, i když lidé rádi tvrdí opak. Biologická přirozenost reprodukce tak nemůže být kritériem při posuzování přirozenosti a normalnosti sexu, protože v sexu existují praktiky, které jí přímo odporují - např. antikoncepce. Nejde jen o sexuální chování, ale i o představy o sexuálně přitažlivém těle, které jsou také kulturně determinovány. Nejrůznější chirurgické úpravy našich těl jsou toho jen dokladem. (Fafejta, 2016: 24-25)

2. 3. Lesbická identita

Identita je představa ztotožnění, kdy si jedinec začíná vědomě uvědomovat, že patří do určité společenské kategorie nebo skupiny. Je to soubor představ, na základě kterých člověk zasazuje sebe sama do pole vztahů s ostatními lidmi. Je formována mnoha faktory: biologií, sexualitou, genderem, věkem, generační příslušností, rasou, kulturou, sociálně-ekonomickými a politickými vlivy apod. (Malina, 2009: 1641) Identifikace je pak proces, skrze který nabýváme své identity. V závislosti na kontextu můžeme být identifikováni různě. V jedné situaci je člověk mající kategorie identity A, B i C identifikován jako A, v jiné jako C, přičemž jeho identita B existuje v obou situacích, ale v daném kontextu nehraje důležitou roli a je zcela přehlížena. Zároveň mohou mít jeho identity A, B

a C různý význam v závislosti na historickém či kulturním kontextu. Skrze identifikaci dochází k mapování lidského světa a pozic jedince uvnitř něj. Pomáhá nám uvědomit si, kdo jsme „my“ a kdo „oni“ a díky tomu se zvládneme orientovat v našem sociálním světě. (Jerkins, 2008). Domnívám se, že ani identita není něčím esenciálně daným, ale symbolicky produkováným. Identity by neexistovaly bez společnosti, která by je vytvářela, ale ani bez lidí, které by ji naplňovaly, protože jsou bytostně přesvědčeni, že je to něco pocházejícího z jejich nitra. Identita tedy má performativní i interpelativní charakter, protože společnost produkuje takové identity, jaké potřebuje. Ty, které do jejího rámce nezapadají, stigmatizuje a označuje za „ty špatné“. Díky tomu může vytvářet „ty správné“, prostřednictvím rozlišování mezi „námi“ a „jimi“.

Lesba je *„žena, kterou sexuálně přitahují ženy a která se sama ztotožňuje s touto identitou a sexuální orientací.“*(Malina, 2009: 2228) Slovo lesba je odvozeno od názvu řeckého ostrova Lesbos, kde v 6. století př. n. l. žila básnířka Sappó, z jejíchž básní je patrná její láska k ženám. Výraz lesba, má do jisté míry biologický charakter, proto budu pracovat s pojmem lesbictví, které je pro mne jakousi analogií k ženství a mužství. Svět povinné heterosexuality vytváří dva rody – mužský a ženský – pomocí kterých reprodukuje podmínky produkce, v tomto případě produkce nových členů společnosti, a splňuje tak základní charakteristiku Althusserovi ideologie. Jak tomu bude ve světě lesbickém, kde chybí jedno z pohlaví a je tedy biologicky nemožné, aby tyto ženy naplnily tuto ideologickou podmínku reprodukce? Bude i zde existovat nějaká ideologická interpelace uskutečňovaná pomocí performativních aktů? Pokud chápeme gender jako opakovanou stylizaci těla a soubor opakovaných aktů v rámci regulačního rámce, který tak vytváří zdání substance, přirozené formy bytí (Butler, 2003: 56), dalo by se lesbictví uchopit stejně. V tomto smyslu by se tedy dalo říci, že lesbictví je také opakovaná stylizace těla. Rovněž je to soubor opakovaných aktů v rámci regulačního rámce – v tomto případě homosexuálního – který vytváří zdání přirozené formy bytí. V takovém případě bychom našli jen jednu

formu či ideu lesbictví, stejně jako máme jednu formu ženství, kterou se ženy více či méně snaží naplňovat. Jak je tedy možné, že v lesbickém světě nalezneme hned několik kategorií, podle kterých se lesby rozdělují? A jak to, že se tyto kategorie nápadně podobají kategoriím genderovým? Je snad genderová ideologie tak mocná, že se promítá a absorbuje i v kontextech, ve kterých by mohla úplně vymizet? Anebo je jedna z lesbických identit formou určité rezistence – v případě femme vůči obecné představě maskuliní lesby a v případě butch vůči ženství? Mnoho otázek, na které se budu snažit najít odpověď v následujících podkapitolách.

2. 4. Jak lesba vypadá?

Jak jsem uvedla již v úvodu, ve společnosti existuje určitá představa lesby vyprodukovaná heteropatriarchálním diskursem, který je založen na představě dvou genderů – maskulinity a femininity – a s nimi spojenou představou mužských a ženských těl. Jak píše Elaine J. Lawless ve svém textu *Claiming Inversion: Lesbian Constructions of Female Identity as Claims for Authority*, lesby narušují tuto heterosexuální hegemonii a v podstatě redefinují gender a přinášejí nový diskurs podoby ženského těla. Jsou tedy „nebezpečím“ pro dominantní kulturu, která si na rodové dichotomii zakládá. Proto je obecná představa lesby tak negativní a rozporuplná - tzn. neatraktivní žena, která chce vypadat jako muž a být mužem, ačkoliv muže nenávidí. (Lawless, 1998: 10 -11) Podoba lesby se ale nedá takto generalizovat. Existuje mnoho typů žen, stejně jako existuje mnoho různých žen heterosexuálních. Aktérsky relevantní je například časté rozdělení na butch a femme, jehož vliv na lesbickou identitu je patrný dodnes.

2. 5. Butch a femme

Tyto dva termíny, označovány jako „lesbian gender identities“ nebo jako lesbické role, mají bohatou historii, dlouho fungovaly a často ještě stále fungují jako organizační princip lesbických žen. Tyto role byly vytvořeny pod nátlakem heteronormativity mezi lesbami z dělnické třídy

během první poloviny 20. století. Je otázka, zda tyto identity/role existovaly již dříve. Nemáme o nich žádné záznamy, protože lesbické vztahy a sex, do této doby jakoby neexistovaly. V USA a Evropě se termíny ‚butch‘ a ‚femme‘ (viz příloha 1) do povědomí veřejnosti dostaly v 50. letech 20. století. Jako butch lesba je označována maskulinní žena, jejímiž typickými znaky jsou krátké vlasy, džínny, košile a hrubší chování.⁸ Femme je jejím opakem. Má dlouhé vlasy, používá make-up, nosí šaty, je jemná a pečuje o sebe a tedy se nijak výrazně neliší od heterosexuální ženy. (Fafejta, 2016: 89; Lawless, 1998: 11) Musíme mít na paměti, že toto dělení vzniklo v době před příchodem feminismu, kdy vládla genderová ideologie spolu s představou aktivního muže a pasivní ženy. Jak píše Bourdieu v *Nadvládě mužů*: „*Dominantní definice, chápající legitimní formu sexuální praxe jako vztah nadvlády mužského (aktivního, penetrujícího) principu nad principem ženským (pasivním, penetrovaným), implikuje zákaz znesvěcení dominantního principu, neboli feminizace maskulina, kterou s sebou homosexuální vztah přináší.*“ (Bourdieu, 2000: 107) Je tedy možné, že lesby samy na sebe aplikovaly tento dominantní princip a vytvořily maskulinní a femininní roli. V tehdejších lesbických vztazích tedy byla většinou jedna žena maskulinní – butch a druhá femininní femme. Tyto dva typy jsou rozeznatelné především vzhledově, ale ovlivňují i partnerství, sex a chování lesbických žen. Dominují v lesbické dělnické třídě, zatímco u žen z vyšších tříd bychom takovéto rozdělení spíše nenašli. Jak píše Harmon, ženy z vyšších tříd „... *who held jobs as teachers, librarians, and social workers, were more likely to adopt an aesthetic that allowed them to pass as heterosexual in profesional settings.*“ (Harmon, 2007: 6). Butch a femme role si ženy osvojovaly v gay barech, které byly v době bez

---

⁸ Typickou butch lesbou je například herečka Lea DeLaria, která se ke své butch identitě i hrdě hlásí.

internetu a sociálních sítí hlavním místem, kde se LGBT⁹ menšina setkávala. Zde se lesbické ženy, přicházející z heterosexuálního prostředí, kde „byly ženou“, učily „být lesbou“.

Butch a femme role byly ostře kritizovány v 70. letech, kdy je feministické hnutí označilo za sexistické a kopírující heterosexuální vztahy. Další kritika přicházela od socialistických feministek, které tvrdily, že lesbické ženy se stávají obětí kapitalismu, který potřebuje genderové role, aby jednoho z partnerů udržel v domácnosti. Lesbismus tak už není jen soukromá záležitost, ale politické téma. Termíny butch a femme se stávají politicky nekorektními a prosazuje se myšlenka, že můžeme milovat i „homogenderally“, tedy v rámci jednoho genderu. Následně se objevuje termín „androgynous“ (androgynní), který obsahuje femininní i maskulinní znaky, a tím tak podporuje feministickou ideologii, která považovala genderové role za základ sociálních nerovností. (Harmon, 2007: 6) Lesbické feministky přinášejí ideu jednotného obrazu androgynní lesby, přičemž má vypadat spíše jako butch žena a protestovat tím zároveň proti typické ženské roli. Mění se i role v partnerských vztazích. Feminismus přinesl myšlenku, že ve vztahu je nutné sdílet moc a privilegia nezávisle na tom, kdo nosí kalhoty. Objevuje se tak nové párování dvou androgynních žen. Zároveň díky emancipaci žen stále více žen nosí kalhoty a stříhá si vlasy na krátko, čímž se stávají lesby od heterosexuálních žen těžko rozpoznatelné. Předpokládá se, že butch a femme identity vymizí. Ovšem mezi venkovskými lesbami či lesbami, které nezajímala politika ani feminismus, tyto role stále přežívaly, protože to byly jediné scénáře lesbictví, které tyto ženy znaly (Faderman, 1998: 581-584). Na přelomu 80. a 90. let, s příchodem myšlenky svobodné sebe-identifikace, se butch a femme stávají opět populárními. Feministky docházejí k závěru, že chtít jeden univerzální lesbický styl je také forma

---

⁹ LGBT je zkratka označující lesby, gaye, bisexuály a transgender osoby včetně transsexuálů. Někdy se k ní připojují i další písmena – I označující intersexuály, či Q označující queer. (Malina, 2009: 2236)

oprese a upouští od potírání butch a femme rolí. Butch a femme role se mezi lesbami tak naturalizovaly, že není neobvyklé, pokud o sobě dnes mluví buď víc jako o femininní či maskulinní ženě. Lesbické role jsou však mnohem komplexnější a s genderovými rolemi mají málo společného, protože dnes je možné najít i páry butch-butth nebo femme-femme.

Je důležité říci, že tato stručná historie, kterou jsem právě popsala, mapuje vývoj lesbických identit v USA. Jejich vývoj v České republice dozajista proběhl jiným způsobem, ale ten americký zhruba nastiňuje debatu, která kolem lesbických identit probíhá celosvětově. V bývalé ČSSR neproběhlo ženské ani LGBT emancipační hnutí a tak socialismus existenci sexuálních menšin ignoroval. Proto neexistují téměř žádné prameny, díky kterým by bylo možné popsat vývoj lesbické identity v českém prostředí.

Nějaká fakta můžeme najít v knize Jana Seidla *Od žaláře k oltáři*, kde je několik zmínek o lesbické identitě. O lesbických ženách píše například Jana Mattuschová – česká žurnalistka, spisovatelka a prvorepubliková aktivistka za práva homosexuálů. Psala pod různými pseudonymy do časopisu *Hlas sexuální menšiny*¹⁰, nejčastěji jako Eduard Weingartnebo nebo pod označením „– sigma“. V jednom ze svých článků popisuje Mattuschová „gynandru“¹¹. Mluví o ní jako o ženě, jež má slabost pro ženské půvaby a jejím „referenčním hlediskem je muž, vůči němuž se vymezuje, ale kterému se chce vyrovnat a podobat ...“ (Seidl, 2012: 175) Je to pro ni ideální forma ženy, která se muži podobá nejen sociálně, ale také fyzicky. „Gynandra“ by tedy teoreticky mohla být českou formou butch lesby.

---

¹⁰ Hlas sexuální manšiny byl časopis vydávaný za První republiky, který se snažil o vymáčení předsudků vůči homosexuálům a jejich emancipaci. Kromě politických textů tvořili náplň časopisu i texty beletristické a zábavné, takže šlo o „společenskou revue homosexuální subkultury s politickým přesahem.“ (Seidl, 2012: 163)

¹¹ V textu „Gynandra standardním zjevem dneška“, vydaném v roce 1931 v časopisu *Hlas sexuální menšiny*.

Další zmínky se týkají až porevolučních let. Na přelomu 80. a 90. let měly české lesbické ženy jakousi krizi identity, řada z nich svůj stav interpretovala jako transexualitu. *„Česká lesba po revoluci měla sklony napodobovat českého muže, jak ho ona sama vidí. Najednou se vynořily ženy v džínových uniformách s krátkými vlasy, které se trápily tím, že mají prsa a vyžadovaly chirurgickou změnu pohlaví.“* (Štěpánová in Seidl, 2012: 335). Tento fakt mi potvrdila i jedna z mých informátorek, když mluvila o lesbách po revoluci:

Jana, 68 let: *„Po revoluci nastal takový boom. Ty holky se najednou nemusely skrývat a takový ty znaky ryzí lesby – maskáče, hřeben na prdeli, sestřih na ježka - byste viděla všude. A kupodivu tyhle chlapáci měli vedle sebe femininní typ.“*

Lesbické aktivistky sdružující se kolem časopisu *Promluv*¹² v 90. letech propagovaly myšlenku, že sexuální identita je sociální konstrukt a vyzívají lesbické ženy, aby znovu objevily svou ženskost. Toto přesvědčení, že „miluji-li ženu, musím být muž“, chápaly jako důsledek informačního vakua za komunistického režimu, kdy lesbické ženy jinou interpretaci sexuální atrakce mezi ženami neznaly. *„Zavrhlly jsme ženu v nás pro naši náklonnost k ženám, a to mnohdy z nedostatku informací a vzorů. Všimněme si, že dnes, kdy se o homosexualitě začíná mluvit a psát, se lesby poněkud mění – vypadají více žensky.“* (Benešová in Seidl, 2012: 353). Dnes se v České republice v souvislosti s lesbami řeší spíše rodičovství a mateřství, než jejich samotná identita.

V současnosti o lesbických ženách píše například Kateřina Nedbálková. Její kniha *Matky kuráže* mi poskytla podnětné informace. Nedbálková prováděla výzkum v lesbických rodinách. V posledních kapitolách své knihy se věnuje otázkám obrazu lesbictví a promítání

---

¹² Promluv byl časopis, který vydávala pražská skupina lesbických žen. Poskytoval informace o aktuálním lesbickém a gay dění, literární příspěvky a také informace o ženských a feministických aktivitách.

genderových rolí do lesbických rodin. Zajímavé je, že se většina jejich respondentek negativně vymezuje vůči lesbické komunitě, kterou označují jako místo, kde „*nedochází k odhození masek a kde může být člověk tím, čím je, ale naopak je místem přetvářky a exhibice.*“ (Nedbálková, 2011: 89). Respondentky se nepovažovaly za členky lesbické komunity a uchýlovaly se ke stereotypním představám leseb, které ji dle nich tvoří. Popisovaly je jako „ošklivé“ a „maskulinní“. Takové, jaké by ony v žádném případě být nechtěly. „*Spíše než zdrojem identity, byla komunita stigmatem, ze kterého se ženy vědomě či nevědomě snažily vymanit.*“ (Nedbálková, 2011: 94) Tento negativní postoj vůči komunitě je u lesbických žen častý. Lesby často pracují s pojmem „typická lesba“, kterou vnímají jako maskulinní, agresivní a ošklivou ženu, se kterou nechtějí mít nic společného, a proto se distancují od komunity, které jsou údajně tyto lesby součástí. Kromě toho její informatorky stereotypizovaly i mužství a ženství. Nedbálková považuje za příčinu to, že jejich rodina je v rámci heteronormativního diskursu brána jako deviantní či nedostatečná. Proto tyto ženy apelují na své ženství, aby popřely stigmatizující podobu leseb a staly se tak pro společnost víc „normálnějšími“ (Nedbálková, 2011: 87-96). Její výzkum také prokázal, že lesbická rodina do jisté míry ovlivněna genderovou strukturou. V rodinách s dětmi se objevuje role pečovatelky, kterou je většinou biologická matka dětí, a živitelky. Tyto role ovšem nejsou legitimizovány přirozeností, ale faktem, že partnerka přinášející do rodiny finanční prostředky tráví většinu času mimo domov, a tak je omlouvána z péče o domácnost. Ovšem role pečovatelky a živitelky nevytváří mocenské vztahy. Starost o domácnost i práce mimo ni je oceňována stejnou důležitostí a partnerky si poskytují pomoc a podporu při jejím výkonu. (Nedbálková, 2011:102)

Poslední věc, kterou bych chtěla zmínit, je průzkum, který provedl internetový portál queermag.cz¹³ v roce 2014. Nesl název „*Butch nebo*

---

¹³ Queermag.cz je internetový magazín, který přináší novinky z queer života. Svým obsahem se snaží oslovit především lesbické ženy.

femme?“ a jeho autorky se ptaly na otázky typu – jaký respondentky preferují styl oblékání, nebo co za oblečení dle nich nosí butch lesby. Týkal se především lesbického vzhledu a stylu. Vzhledem k vysokému počtu respondentek - 276 žen – jeho výsledky nemohu opomenout. Nechci jej přeceňovat, protože je „amatérský“, ale také je jediný zabývající se touto tematikou u nás. Podle zjištění tohoto průzkumu, který měl spíše kvantitativní charakter, lesby preferují dámský styl oblékání – celá polovina dotázaných se označila jako femme. Třetina dotazovaných toto rozlišování neřeší a zbytek se identifikuje jako butch. Většina z butch žen se nezajímala o módu, u femme to bylo naopak, zájem o módu projevilo 60% takto se identifikujících žen. Nejčastější odpovědí na otázku, proč butch dávají přednost mužskému vzhledu bylo, že se jim to líbí a cítí se tak pohodlně. Většina butch respondentek se domnívá, že si tento styl osvojila již v dětství. Autorky také pokládaly otázku, zda se lesbám líbí více femme nebo butch ženy, přičemž to byly dvě oddělené otázky, aby tyto dvě kategorie nebyly v opozici. Femme se líbí 90% dotazovaných a butch jen 50% dotázaných. Dále také zjišťovaly, co si respondentky představí jako typické butch oblečení. Ve většině případů to byla košile, džíny, trička s potiskem, kšiltovky s rovným kšiltem a „skejtácké“ boty.¹⁴

2. 6. Jiné pojetí lesbické genderové identity.

Dělení na butch a femme – popř. androgynní lesby – mi nepřipadá dostatečné. Je jednoduché sklouznout k rozlišování na mužské a ženské, protože toto dichotomní dělení je v nás zakořeněné a naturalizované prostřednictvím performativity. Lidé si tak těžko dokáží představit existenci jiných alternativních identit. Existují ale i autoři, kteří s jinými možnostmi počítali. I Horne a Lewitt, které rozřazují ženy do těchto tří kategorií, měly ve svém výzkumu možnost odpovědi „jiné“. (Horne, Lewitt, 2002) Rakouský sexuolog Richard von Krafft-Ebing rozlišil čtyři druhy

---

¹⁴ viz <http://www.queermag.cz/?p=16192>

lesbických žen tím, že zamíchal dohromady fyzické znaky, genderově převrácené chování a sexuální touhu. Lesby rozdělil na „*normálně vypadající ženy, které reagují na zájem maskulinních žen; ženy, které dávají přednost mužskému oděvu; ‚invertky‘, které přijaly nezpochybnitelně maskulinní roli; a plně rozvinuté homosexuálky, které z ženských kvalit vlastnily pouze genitálie. Jejich myšlenky, pocity, jednání a dokonce i vnější vzhled jsou mužské.*“ (Rupp, in Pavljuk, 2008: 14). Psycholožka Joanne Loulan přišla s myšlenkou butch a femme jako škály, kde „1“ (velmi femme) a „10“ (velmi butch). (Lawless, 1998: 12). V pojetí lesbických identit se přikláním právě k Loulan a budu je vnímat jako spektrum. V dnešní komplexní společnosti, která si zakládá na svobodě sebe-identifikace a kde se rozměňují role mužů a žen, bychom ostatně mohly udělat podobnou škálu pro maskulinitu a femininitu.

3 EMPIRICKÁ ČÁST

3.1. Cíle výzkumu

Cílem mé práce je porozumět lesbickému světu z aktérské perspektivy. Na tento svět jsem aplikovala teorie, které popisují v první části mé práce. Předpokládám tedy, že lesbický subjekt není svobodným subjektem, a bude interpelován prostřednictvím performativních aktů. Mým předpokladem je, že lesbický subjekt bude z jedné strany konstituován heteronormativním diskursem a z druhé diskursem lesbickým. Dále vycházím z předpokladu, že neexistuje jedna lesbická identita/role, ale celé její spektrum. Snažím se zjistit, zda lesby vůbec samy sebe rozdělují do různých kategorií, tyto kategorie pojmenovat a zjistit jakými způsoby jsou reprodukovány a co pro samotné aktérky znamenají.

3. 2. Metodologie

V lesbickém světě se pohybuji již pět let. Jsem s těmito ženami v pravidelném kontaktu, navštěvuji nejrůznější lesbické akce a festivaly a několik mých nejbližších kamarádek jsou lesby. Je tedy těžké říci, kde můj výzkum začíná. Od určitého momentu jsem začala mé „domácí“ prostředí vnímat jinak. Tento okamžik nastal v lednu 2016, kdy jsem si zhruba nastínila teoretický rámec mé práce a výzkumné otázky, které jsem během výzkumu ještě upravovala. Snažila jsem se antropologicky pracovat i s mou předchozí zkušeností, kterou jsem prosela teoretickým aparátem. Svůj výzkum jsem prováděla v Praze. Zvolila jsem metodu zúčastněného pozorování doplněnou o hloubkové rozhovory s 13 lesbickými ženami. V antropologickém slovníku je zúčastněné pozorování definováno tak, že *„výzkumník žije mezi lidmi, které studuje, účastní se jejich společenského života, pozoruje, co se děje, a táže se po vysvětlení pozorovaných jevů a událostí. [...] Metodu zúčastněného pozorování není možné redukovat pouze na „pozorování“, neboť zahrnuje široké spektrum výzkumných technik a aktivit, jako jsou interview se zkoumanými jedinci,*

interview s informátory, analýza dokumentů, účast výzkumníka na konkrétních činnostech a antropologova sebereflexe.“ (Malina, 2009: 2483-2484). Myslím si, že mé aktérství pro mne bylo spíš výhodou. Věděla jsem kam jít, koho se ptát či byla schopná sama rozpoznat určité jevy. Účastnila jsem se lesbických akcí, navštěvovala gay bary, a vzhledem k tomu, že jsem členkou jedné organizace bojující za práva LGBTQ menšiny, měla jsem možnost nahlédnout i do sféry aktivismu. Je zajímavé, že mezi LGBTQ aktivisty ale mnoho leseb nenajdeme. Při těchto příležitostech jsem lesbické ženy pozorovala v jejich vzájemné interakci, mluvila s nimi, požadovala vysvětlení různých situací a jevů a dělala si poznámky. Následně jsem oslovila 13 žen ve věku od 19 do 68 let (viz. tabulka 1) a vedla s nimi polostrukturované rozhovory, které jsem nahrávala na diktafon. Předem jsem si připravila osnovu otázek (viz příloha č. 2), na které jsem se svých informátorek ptala, ale nechávala jsem se volně vést jejich úvahami. Mé otázky se tak měnily v závislosti na konkrétní informátorce. Díky těmto rozhovorům pro mě pak byla má zjištění z terénu srozumitelnější. Tyto ženy často uvedly na pravou míru mé závěry, které byly někdy založené na mé předpojatosti. Byly tak pro můj výzkum nesmírně důležité, protože usměrňovaly mé postřehy a sloužily jako kontrola toho, aby byl můj výzkum opravdu emický. Chtěla jsem získat co nejvíce možných perspektiv a pohledů na lesbický svět, proto jsem se snažila vybírat si informátorky z různých prostředí. Mluvila jsem s aktivistkou, umělkyní, maminkou, důchodkyní či sportovkyní. Zároveň mezi mými informátorkami byly jak ženy femininní, tak ženy maskulinní či tímto směrem nevyhraněné. Jako další zdroj informací jsem využila lesbické webové stránky a seznamky. Chatovala jsem s několika ženami na portále igirls.cz, či četla lesbické online magazíny. Pracovat s reprezentativním vzorkem lesbické populace vzhledem k dílčím lesbickým identitám, resp. vzhledem k sociální kategorizaci uplatňované uvnitř lesbického světa, je nemožné. Sociální věda ani statistické datové zdroje neznají lesbický svět z aktérské perspektivy, neznají principy, na základě kterých se kategorie uvnitř něj vytvářejí, ani kolik takových kategorií najdeme, či kolik žen můžeme do které zařadit. Svůj výzkum

považuji za etnografický ve smyslu důrazu na zúčastněné pozorování. Má bakalářská práce je pokusem o etnografii lesbického světa.

Tabulka 1. Věk a identifikace informátorek

Jméno	Věk	Identifikace - slovy informátorek samotných
Adéla	35	„něco mezi“
Jana	68	maskulinní typ
Jitka	26	femme
Klára	24	sportovní
Kristýna	19	„něco mezi“
Lucie	23	femme
Magdaléna	43	femme
Martina	29	klučičí typ
Nikola	24	klučičí typ
Sandra	28	„něco mezi“
Tereza	22	tomboy
Žaneta	27	femme

3. 3. Interpretace lesbického světa

Předtím než začnu analyzovat mé poznatky, bych ráda zdůraznila, že lesbický svět je velmi rozmanitý. Ženy uvnitř něj jsou velmi různé a domnívám se, že je to jako hledat nějaké univerzální kategorie heterosexuálních žen. Přesto jsem zde objevila určité podobnosti a jevy, které se v něm opakují a mají performativní charakter.

Pro snadnější pochopení jsem nucena užívat pojmy mužské a ženské chování, vlastnosti či vzhled spjaté se stereotypním vnímáním genderu. I v lesbickém světě totiž ženy přemýšlejí na základě této dichotomie, přičemž o těchto kategoriích přemýšlí různě v závislosti na kontextu. Stereotypně - například při popisu lesbického těla - a naopak neurčitě, když mluví o rozdělení činností v domácnosti. To dokazuje, že lesbické identity nejsou jen adaptací na heterosexuální gendery.

3. 3. 1. Podoba lesbického světa, proč není komunitou?

Pokud komunitu definujeme jako „*společenství, kolektiv vyznačující se těsnými vnitřními pouty, silnou soudržností (vědomí sounáležitosti, společný cíl), pocitem solidarity vůči vnějšímu světu, i když nevyklučuje vnitřní napětí.*“ (Malina, 2009: 1962), tak o lesbické komunitě jako o něčem, co spojuje všechny homosexuální ženy, mluvit nemůžeme. To jediné, co mají tyto ženy společného, je jejich sexuální orientace, nerovné postavení před zákonem a společné stigma. Jinak mají různé zájmy, hodnoty a cíle. Ani boj za rovnoprávnost nedovede lesby spojit v nějakou jednotu. Proto jsem si zvolila místo slova komunita výraz svět, protože nevytváří z leseb někoho, kdo sdílí společné ideály a altruismus. Lesby v rámci svého světa spíše vytvářejí skupiny. Některé z nich mají charakter komunity, ale jiné jsou pouze skupinou přátel. Mohou to být skupiny kamarádek, které společně podnikají výlety nebo chodí do baru, skupiny aktivistek, které bojují za rovnoprávnost; skupiny důchodkyň, které se scházejí na kávu nebo skupiny žen, které organizují akce či festivaly zaměřené na lesby. Často se lesby sdružují i za účelem provozování nějakého kolektivního sportu, populární je třeba fotbal. Tyto ženy z různých prostředí a kontextů se pak osobně setkávají v gay barech, na akcích „pro lesby“ nebo na internetu. Lesbické internetové seznamky hrají v životě leseb významnou roli, jsou jedním z hlavních dějišť jejich interakce. Možností pro osobní seznámení není mnoho, proto se lesby často uchylují k seznamování přes internet. Důležitý je portál igirls.cz, který funguje jako lesbická seznamka a obsahuje téměř 23 000 profilů. Další významným dějištěm je facebooková stránka Lesby sobě, která funguje částečně také jako seznamka. Jednou z akcí „pro lesby“ je například Freedom Night - lesbický večírek, který se koná jednou za měsíc v Praze a Brně. Na lesbické ženy je zaměřený také festival Queer Eye, který probíhá jednou do roka a samozřejmě velkou událostí je Prague Pride. Kromě toho existují gay a lesbické bary. V Praze jsou vyloženě lesbické bary dva – Sapfó a Jampadampa. Na druhou stranu existují i ženy, které s lesbickým světem spojuje jen to, že žijí se ženou.

Neúčastní se žádných akcí, nejsou občansky aktivní a ani nesledují lesbické weby či seznamky. Lesbický svět tedy není komunitou. Menší komunity v něm jistě najdeme, ale pouze fakt, že je žena lesba, ji nedělá jejím členem. Výstižně to formulovala jedna z mých informátorek:

Tereza, 22 let: *„To je jako ptát se na otázku co spojuje pražany. Tak asi to, že mají rádi Prahu. Jestli mají nějaký společný vlastnosti? No, tak asi jsou nervózní za volantem. Lesby mají rády lesbický párty a mají rády ženský, ale asi je nic jiného nespojuje.“*

3. 3. 2. Obraz typické lesby

Mnoho mých informátorek referovalo o „typické“, „ryzí“, „echt“ nebo „čistokrevné“ lesbě, která v jejich představách vypadala vždy dost podobně: vlasy na krátko, flanelová košile, velké tričko, džíny, tenisky a hrubé až agresivní chování. O těchto ženách mluvily jako o „chlapičích“, „babochlapech“, „traktoristkách“ a popisovaly je jako maskulinní nebo klučičí typy, které se „chovají jako chlapy“. Vymezovaly se vůči nim negativně a domnívaly se, že tyto ženy jsou „jednodušší“, hrubé a mají sklon k agresivitě.

Sandra, 28 let: *„Já nemam ráda holky, co se perou a hloupý holky. Tim nechci říct, že všechny holky, co vypadají jako kluci se perou. Třeba v Jampě nebo na Freedomu, mě mrzí, že se perou a pak když jsou opilí tak jsou hrozně agresivní, a tím nám kazí image.“*

Kristýna, 19 let: *„Mě to nasere. Je to ženská, je na ženský, tak ať vypadá jako ženská. Nechci v ní vidět chlapa.“*

Většina z mých informátorek by byla nerada označena za traktoristku. Zajímavé je, že i ty, které by podle vzhledových kritérií tomuto označení odpovídaly, se odmítaly do této kategorie zařadit. Tvrdily, že v něčem jsou „strašný ženský“ a jejich „mužství“ se projevuje tím, že se chovají jako gentlemani. Tím této roli neodpovídají. Jakoby traktoristka v jejich představách ztratila jakýkoliv náznak ženskosti i vhodného chování.

V tomto se jejich představa shodovala s heteronormativním obrazem lesby. Zároveň všechny mé informátorky tvrdily, že to není jediná možnost, jak může lesba vypadat. Převažovalo mezi nimi rozdělování na holčičí a klučičí typ, české ekvivalenty k femme a butch. Starší ženy je označovaly jako femininní a maskulinní typ. Jako holčičí/femininní si představovaly ženy, které na první pohled nerozeznají od „heteračky“¹⁵. Jako klučičí/maskulinní naopak takové, které se oblékají do pánského oblečení, jsou na krátko ostříhané a napodobují mužské chování. Mým informátorkám, které se považovaly za feministky, se v kategoriích mužský vs. ženský těžce přemýšlelo. Popisovaly lesbický svět jako velmi pestrý prostor, který se nedá takhle lehce rozlišit. Apelovaly na to, že v heterosexuálním světě role a podoby mužů a žen také přestávají být jasně vymezené.

Femininní či holčičí lesby jsou nejčastěji označovány jako ženy, které performují „typicky“ ženské znaky - nosí šaty, sukně, kabelky, chodí v botách na podpatku a jsou velmi upravené. Referovaly tak o sobě i samotné femme ženy.

Lucie, 23 let: *„Jsou upravené a dbají o sebe jako ženy. Nezáleží, jestli mají krátký nebo dlouhý vlasy, mají v sobě ženskost, věří si a svou ženskost umí prodat.“*

Jitka, 26 let: *„Já miluju svojí ženskost! Jsem ráda ženou, miluju svádět, pečovat a hezky se oblíkat.“*

Tyto ženy nemusí vždy vykazovat přímo tyto extrémní femininní znaky, ale rozhodně nemají maskulinní znaky. Evokují tak na první pohled heterosexuální ženu a jejich lesbictví bývá ostatními lesbami zpochybňováno. Často jim jejich orientaci nevěří a jsou proto obezřetnější při navazování vztahu.

---

¹⁵ Slovem „heteračka“ lesby označují heterosexuální ženy.

Žaneta, 27 let: *„Často si myslí, že jsem heteračka nebo bi, že vlastně nevím, co chci a stejně si najdu chlapa.“*

Mé informátorky popisovaly i další typy, u kterých se femininní a maskulinní charakteristiky prolínají a nelze určit, zda patří spíše do holčičí, nebo klučičí kategorie. Několikrát zaznělo třeba označení „tomboy“. Tato kategorie by se dala popsat jako „hezký klučík, co má styl“, ale poznáte na něm, že je žena. Tento pojem k nám přichází z USA a ne všechny české lesby jej znají. Ty co tento termín znají, tak jej vnímají jako kategorii v rámci maskulinního typu. Tomboy není spojen s negativními představami, jako ‚traktoristka‘, a lesby si pod tímto pojmem představují spíše hezké ženy v pánském oblečení.¹⁶

Nikola, 24 let: *„Hlavní je to holčičí a klučičí, pak takový ty co to nepoznáš, pak sportovní typy, který můžou vypadat jako holky, pak jsou takový ty typický traktoristky - velký objemný ranařky, kohouty na hlavě a takovej ten styl vyloženě já nevím... něco do punku.“*

Sandra, 28 let: *„Máme takový ty naše typický na krátko ostříhaný, pak typy s kšiltovkama – co hrozně dbají na kvalitní ‚skejtové‘ oblečení. Pak takový někde mezi, to jsem třeba já a potom tam máš pěkný holky, do kterých bys to ani neřekla. A pak máš ještě pěkný alternativní holky, kterým je jedno jak se oblékají.“*

Popisovaly i další kategorie, ocitající se mezi ‚traktoristkou‘ a femininním typem. Nejčastěji popisovaly „sportovní“ nebo „něco mezi“ typ. Několik žen také mluvilo o typech „s kšiltovkama“. Všimla jsem si i v terénu, že kšiltovky jsou opravdu mezi lesbami trend. U těchto typů docházelo k potížím s pojmy mužský a ženský. Ženy tyto typy nedokázaly jejich prostřednictvím identifikovat. Kristýna, která se označila právě jako tento „mezi“ typ, se popsala takto:

---

¹⁶ Prototypem takového tomboye je například modelka Ruby Rose.(viz příloha 3).

Kristýna, 19 let: „Ten mezi stupeň je pro mě jako - poznají, že jsem holka, takže mě nevyhazují z hajzlu, protože tam nemám co dělat. Ale mam takovej spíš sportovní styl, neřeším úplně šminky a nosím takový pohodlný oblečení. Prostě vypadám jako holka, ale oblíkám se sportovněji, nevím jak to nazvat. Nenosím takový to vyloženě holčičí oblečení, jako třeba šaty.“

Klára, která se označila jako sportovní typ, o sobě řekla tohle:

Klára, 24 let: „Nenosím sukně, ale nenosím ani klučičí kalhoty, ráda si vezmu tričko s výstřihem, občas se namaluju. Ráda dám najevo, že jsem ženská, že si nehraju na chlapa. Oblíkám se tak pohodlně.“

Větu „oblíkám se pohodlně“ jsem s úst lesbických žen slyšela mnohokrát. Pohodlným oblečením měly na mysli oblečení volné, často pánské. Dámská móda typu - lodičky, šaty a sukně – do jisté míry znesnadňuje ženám pohyb, je nepohodlná a opresivní. Lesby opouštějící vězení femininního vzhledu jakoby nevědomky opouštěly i vězení femininity.

3. 3. 3. Lesbický ideál krásy

Lesbám, mezi kterými jsem se pohybovala, označovaly jako krásnější femininní typ. Mé informátorky tvrdily, že takových leseb ale najdeme málo. Místy se mi zdálo jako by byly pouze „lesbickou fantasií“. Například když jsem byla s Kristýnou v baru, ptala jsem se jí - co říká na támhle tu holku (velmi femininní), odpověděla: „*To nemůžeš vědět, jestli není hetero.*“ Zde se projevil performativní charakter lesbictví. Pokud obraz lesbictví na první pohled nenaplňujete, je zpochybňována vaše sexuální orientace. V představách ostatních se vytváří neopodstatněná představa vnitřku, na základě vnější podoby vašeho těla, protože jeho prostřednictvím neperformujete správný diskurs. Diskurs založený na představě maskulinní lesby jako jediné možnosti pro ženu, která má jinou, než heterosexuální orientaci. Dalším důvodem podceňování femininních leseb může být využívání femininity jako „krytí“. V minulosti, kdy byla

homosexualita považována za trestný čin, nemoc či deviaci, ji lesbické ženy často ukrývaly. Skrývaly ji právě těmito extrémními projevy femininity. Například paní Jana za socialismu:

Jana, 68 let: *„Já jsem ze sebe za totáče dělala kurvu! Flirtovala jsem s mužským, snad do bezvědomí a ve finále jsem zdrhla. Tenkrát jsem byla modelka, podle mě se tenkrát oblíkal celý úřad.“*

Zajímavou událostí je lesbická soutěž krásy. Účastnice Miss Freedom Night se zdaleka nepodobají ženám, které známe z televize. Tato soutěž spíše ukazuje lesbickou diverzitu v celé své kráse. Mezi jejími finalistkami bychom našli ženy všech kategorií. Pouze ‚traktoristku‘ bychom zde hledali marně. Tato soutěž potírá heterosexuální ideál ženské krásy. Měla jsem pocit, že krása se zde na rozdíl od heterosexuální Miss posuzuje až jako poslední. Oceňují se jiné faktory, jako je charisma, vtip nebo sebejistota. To jsou vlastnosti, které bychom mohli přisuzovat spíše mužskému genderu.

3. 3. 4. Lesbické znaky

Lesby opouštějící vězení femininity dávají ženskému tělu nový rozměr. Moje informátorky často říkaly, že „lesbu prostě poznáš“ a nemusí nutně „vypadat jako kluk“. Toto poznatelné jsem se rozhodla nazvat jako „lesbické znaky“, ukryté v tom, jak se lesba obléká, pohybuje, mluví a dívá na jiné ženy. Tyto znaky by se daly charakterizovat jako určitá míra androgynity v různých verbálních a nonverbálních projevech, která je patrná u většiny lesbických žen, a ony jsou navzájem schopné ji poznat. Rozpoznávají ji pomocí tzv. gaydaru.¹⁷ U velmi femininní lesby bychom tyto znaky nacházely ve většině případů těžko, i proto ostatní lesby podceňují její homosexuální orientaci, protože pro ně není rozpoznatelná. Tyto rozpoznatelné lesbické znaky jsou lesbickými ženami vnímány jako přirozené. Domnívám se, že získaly svůj performativní

---

¹⁷ Gaydar – hovorový termín, který označuje předpokládanou schopnost poznat homosexuálního jedince.

charakter právě kvůli potřebě rozpoznatelnosti. Je logické, že ženy, které mají minoritní sexuální orientaci a jejich cílem je najít si partnerku, potřebují něco, co jim umožní rozpoznat jinou ženu stejné orientace. Přidáme-li k tomu rovnici, na základě které lesbické butch a femme identity v minulosti vznikly tzn. muž + žena = láska → já + žena = láska → já = muž a heterosexistickou představu lesbické ženy, dává nám vše smysl. Rozpoznatelnost se vytvořila na základě heteronormativní ideologie, kde lesbická žena = maskulinní žena. To ovlivnilo lesbický diskurs, který nyní odsuzuje ‚traktoristky‘ a podceňuje femininní ženy.

3. 3. 5. Lesbické vztahy

Butch – femme pár už není jediným scénářem lesbického vztahu. Dnes najdeme nejen femme – femme a butch – butch páry, ale také takové, které se skládají z žen s různou mírou viditelnosti lesbických znaků a nejsou tak do těchto kategorií jasně zařaditelné.

Provedla jsem analýzu fotek lesbických párů, na stránce Lesby sobě. Zjednodušila jsem kategorie butch a femme - jako femme jsem vnímala všechny ženy, které měly dominantnější femininní znaky a jako butch všechny, které měly dominantní maskulinní znaky. Počítala jsem, kolik zde objevím butch – femme, femme – femme a butch – butch párů. Výsledkem byl zhruba stejný počet prvních dvou skupin, zatímco spojení butch – butch bylo méně časté. Podíváme-li se na páry přítomné na lesbických akcích, které jsem navštívila, je stejné i jejich poměrové rozdělení.

Pravděpodobně každá lesba někdy dostala otázku typu: *Kdo je ve vašem vztahu muž, a kdo žena?* Základem heteronormativního diskursu je vzájemně se doplňující funkce mužského a ženského. Z toho důvodu hledáme tuto komplementaritu i u homosexuálních párů. V mnoha výzkumech však bylo zjištěno, že homosexuální vztahy jsou více rovnostářské (Nedbálková, 2011: 97). Zjistit, zdali tomu tak doopravdy je, by vyžadovalo další výzkum, zaměřený na lesbické vztahy. Mé informátorky, které žily ve vztahu, byly přesvědčeny, že jejich vztahy

vyrovnané jsou. Podle výpovědí si i práci v domácnosti dělily podle osobních preferencí, nebo časových možností.

Martina, 29 let: *„My to máme všechno tak napůl. Nám vyhovuje, že spolu třeba uklízíme, ale já třeba víc vařím, protože to Klára dělá nerada.“*

Lucie, 23 let: *„Myslím, že je to naše výhoda, jak nemáme ty role, tak si činnosti víc rozdělujeme a dáváme si prostor. Jsme obě ženy, nikdo z nás není vůdce, ale mění se to podle situace, někdy je jedna z nás dominantnější, jindy submisivní.“*

Domnívám se ale, že v párech butch – butch nebo femme – femme, budou role rovnější, než v páru butch – femme. Všimla jsem si drobností, které naznačují, že vztah butch a femme může vytvářet pro butch ženu například roli ochránkyně. Měla jsem z butch žen, se kterými jsem hovořila pocit, že chtějí o svou partnerku pečovat. Jakoby se u nich spojovalo gentlemanství - patřící k mužskému genderu - a touha pečovat typická pro ženský gender. Mluvily o tom, že jsou to ony, kdo kupuje partnerce květiny, nebo platí večeři. V partnerství Kláry a Martiny, kde Martina je maskulinnější typ, jsem viděla velkou míru rovnosti, přesto Klára tvrdila, že má s Martinou pocit bezpečí.

Klára, 24 let: *„Martina nemá žádný mužský vlastnosti, ale stejně si připadám, víc ženská než ona. Dává mi pocit bezpečí, je taková moje ochránkyně.“*

3. 3. 6. Období performace

Nikola, 24 let: *„Dneska ty mladý holky, třeba 15-16 let, asi vidí, že i ty klučičí typy jsou žádaný, že se takhle ty holky stylizují, a že se tak líp poznají. Myslím, že „naše generace“ inspiruje ty mladší, že se jakoby stylizují do nás. Jakože - jsem lesba, aha, měla bych mít krátký vlasy, vidím, že to tyhle holky takhle mají, tak do toho půjdu.“*

Kateřina, 23 let: *„Já si pamatuju, že jsme řešily, když mi bylo čtrnáct, jaký prvky nosit, abychom byly rozpoznatelný pro jinou lesbu i v autobuse. To jsem byla hodně klučičí v té době.“*

Lesbické ženy často po coming outu¹⁸ procházejí fází, kterou můžeme nazvat jako „období performace“. Touto fází prochází mnoho leseb v období adolescence a je specifická pro ženy z menších měst a vesnic. Přijímají a stylizují se do představy lesbického těla, kterou jim předkládá heteronormativní ideologie, kterou do jisté míry převzal i lesbický svět – tedy představu, že lesbické tělo musí obsahovat maskulinní znaky. Lesbické dívky často performují tuto představu lesbictví a přitom mají pocit, že konečně prožívají své pravé já. Začnou se oblékat do pánského oblečení, ostříhají si vlasy a určitým způsobem „zhrubnou“. Performace lesbictví souvisí i s touhou najít si partnerku. Vynecháme-li aktivistky a občansky angažované ženy, které se snaží dosáhnout rovnoprávnosti, tak se lesbický svět točí kolem hledání partnerky - ať už partnerky na jednu noc, nebo na celý život. Většina leseb chodí do barů a na večírky právě za tímto účelem. Proto lesby snadno inklinují k performovanému lesbictví, jsou-li vidět, je pro ně snazší najít si partnerku. Zároveň je lesbictví takovéto ženy uvěřitelné a „správné“.

Není to ale jediná možnost, jak si lesba osvojí pánský styl. Setkala jsem se s mnoha lesbami, které inklinovaly k pánskému vzhledu již od dětství. Nedokážu odpovědět na otázku, proč se mnoho leseb v dětství oblékalo jako chlapci, hrálo fotbal apod., aniž by věděly o nějakém lesbictví, či o své vlastní sexuální orientaci. Tyto ženy považují fakt, že jsou lesby, za objasnění své preference chlapeckého oblékání v dětství a pubertě. V této souvislosti mluví o tom, že se jako lesby narodily. Znamená to, že i ony vidí své minulé jednání skrze aktuálně zvnitřnělý obraz lesbictví, se kterým se zpětně ztotožňují a vnímají jej,

---

¹⁸Comingout je proces, kdy člověk poznává a přijímá svou sexuální orientaci. Probíhá na vnitřní rovině – comingout před sebou samým a vnější – comingout před ostatními lidmi.

jako biologicky daný, čímž performativně udělují svému tělu lesbický charakter.

V tomto ohledu je i zajímavá výpověď paní Magdalény. Na otázku *Jak vypadá lesba?* odpověděla následovně:

Magdaléna, 45 let: *„To je oblíbená otázka novinářů. Že musí nosit velký hodinky, chodit s nohama od sebe, s kšiltovkou v džínách a teniskách? To si myslím, že je předsudek, nebo nějaký stereotyp. Já jsem vyoutovaná, říkám o sobě, že jsem lesba i veřejně, ale někdo kdo mě nezná, by asi na první pohled, vůbec netušil.“*

Tato její výpověď je rozporuplná. Ačkoliv paní Magdaléna označuje představu typické lesby jako stereotyp, zároveň tvrdí, že na ní samotné není na první pohled poznat, že je lesba. Odhaluje tak proces interpelace lesbického těla, ale zároveň vnímá, že tento proces není reálný, protože sama tuto interpelaci nenaplnuje, ale přesto sdílí lesbickou identitu.

Ačkoliv lesby přemýšlejí v těchto intencích, reálný lesbický svět, pokud odhlédneme od výpovědí mých informátorek, je téměř nemožné kategorizovat.

3. 3. 7. Spektrum maskulinní - femininní

Myslím si, že rozdělování na kategorie, které lesbické ženy popisovaly a které jsem objasnila výše, není dostatečné. Jediným možným východiskem, jak by se daly popsat lesbická těla, je vnímat maskulinní a femininní kategorie jako spektrum. Podobně jako Joanne Loulan bych ráda vytvořila škálu kde velmi maskulinní typ („traktoristku“) označím „7“ a velmi femininní typ („barbie“) „1“. Prostřednictvím porovnávání vzhledu a genderově převráceného chování se pak ženy dají přiřadit k jednotlivým číslům. „Jedniček“ a „sedmiček“ ve skutečnosti v lesbickém světě najdeme málo. Ačkoliv se lesby podle těchto extrémních typů snaží rozdělovat, řekla bych, že v lesbickém světě najdeme nejvíce žen, které se pohybují mezi těmito extrémy. U leseb nalezneme obecně méně „typicky“ femininních znaků, takže si dovolím

tvrdit, že nejvíce je žen, které by na škále odpovídaly číslům od 6 – 4. Proto je při popisu leseb nevhodné užívat přídavná jména mužský a ženský, protože v rámci jejich identity jsou tyto kategorie irelevantní. Za prvé se u většiny z nich maskulinita a femininita prolínají. Za druhé by toto spektrum nemělo být vnímáno, jako analogie k maskulinitě a femininitě, kterou vidíme u mužského a ženského genderu. Vhodnější by bylo označovat lesbickou maskulinitu jako „butchness“ a lesbickou femininitu jako „femmeness“¹⁹. Protože žena, ač lesba maskulinního vzhledu není a nikdy nebude muž a femininní lesba zase nikdy nebude heterosexuální. Ani jedna tak nemůže vztahovat svou identitu vůči muži. Vytváří tak novou identitu ženského pohlaví založenou na osvojování si opačného genderu, než jaký jí byl na základě podoby jejích pohlavních orgánů přidělen.

---

¹⁹ Pro „butchness“ a „femmeness“ jsem bohužel nebyla schopná najít ekvivalenty v češtině.

4 ZÁVĚRY

Tato práce se snažila přiblížit lesbický svět z aktérské perspektivy. Snažila jsem se získat informace o světě, o kterém české sociální vědy doposud moc poznatků nemají. V teoretické části jsem nastínila teorie, jejichž prostřednictvím jsem lesbické tělo a identitu chápala. Lesbický subjekt jsem vnímala jako produkt ideologické interpelace a performativity. Lesbickou identitu pak jako sociální konstrukt, který produkuje lesbictví. Následně jsem nastínila kontext vzniku lesbických rolí butch a femme. Předpokládala jsem, že je objevím i v českém prostředí. Výsledkem mého výzkumu bylo zjištění, že butch a femme kategorie se pro české prostředí nedají vnímat jako objektivní a aplikovatelná schémata. Spíše jsou to jednoduché a srozumitelné kategorie, které nám pomůžou zorientovat se v jinak složitém světě. Nastínila jsem, o jakých typech lesbických žen referují lesby samy. Jejich dělení obsahovalo tolik kategorií, že jsem pro jejich zvolila škálu. Tato škála se mi jeví jako nevhodnější aparát pro popis lesbických těl, kdy na jednom jejím konci je velmi maskulinní žena (7) a na druhé žena velmi femininní (1). Zjistila jsem, že lesbická těla jsou sice velmi rozmanitá, ale projevují určité lesbické znaky, které jsou pro lesby navzájem rozpoznatelné. Tyto znaky často performují v období coming outu, aby byly pro ostatní lesbické ženy rozpoznatelné. Tyto lesbické znaky jsou utvářeny na základě heteronormativního diskursu a zároveň vytváří nový diskurs – lesbický, založený právě na performaci heteronormativně vytvořené představě lesbictví. Pohled samotných akterek na lesbické tělo odhaluje jeho interpelativní charakter. Najdeme lesbické ženy, které tuto ideologickou interpelaci naplňují prostřednictvím performativních aktů, které jsou založené na jejich zvnitřnělé představě autentického lesbického těla. I ženy, které vůči této představě rezistují a osvojují si jiná lesbická těla, která nejsou považována za „pravá“. Tím potvrzují existenci lesbické ideologie.

„Jestliže je vnitřní pravda rodu jen výmyslem a pravý rod je jen fantazií, institucionalizovanou a vepsanou do povrchu těl, potom rody

nemůžou být ani pravdivé, ani falešné, ale byly vytvořeny jako pravdivé důsledky diskursu, a to diskursu prvotní a stabilní identity.“ (Butler, 2003:187) Domnívám se, že stejným způsobem jako rod bylo vytvořeno i „typické“ lesbictví. Vyloženě maskulinní lesbické tělo je jen fantasií vepsanou do povrchu těl.

Zjistila jsem, že lesbická těla fungují jako sémiotické mapy, které zobrazují střet dvou navzájem se ovlivňujících diskursů. Konstruují tak novou ženskou identitu, konstituovanou ideologickými představami. Na jedné straně je zde ideál femininity a představa „správného“ lesbictví na straně druhé. Jsou tak fascinujícím fenoménem, který nemůže být analyzován optikou mužského a ženského genderu. Měli bychom vytvořit nové kategorie, ve kterých budeme o lesbickém světě hovořit. Díky emancipačním hnutím se otevírá nový prostor, jenž umožňuje vytvářet nové alternativní identity. V dnešní komplexní společnosti, kdy se množí scénáře možného chování a jednání, jsou v lesbickém světě vytvářeny nové ženské identity. Přesto v lidských představách stále setrvávají původní genderové identity, které ovlivňují konstituci nových lidských subjektů.

Domnívám se, že jsem v rámci své bakalářské práce nemohla poskytnout kompletní vhled do lesbického světa. Toto prostředí by si zasloužilo více zájmu, protože poznatky z něj mohou být prospěšné pro studium ženské identity či formování nových feministických nebo queer teorií. Má práce by tak spíše mohla být inspirací pro budoucí badatele, než nějakým výchozím textem k tématu lesbictví.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

AUGÉ, M., 1999. *Antropologie současných světů*. Vyd. 1. Překlad Ivana Holzbachová. V Brně: Atlantis.

BARŠA, P., 2002. *Panství člověka a touha ženy: feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství.

BOURDIEU, P., 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum.

BRZEK, A. a PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ J., 1992. *Třetí pohlaví?*. Vyd. 1. Praha: Scientia Medica.

BUTLER, J., 1993. *Bodies that Matter: On the Discursive Limit of „Sex“*. Routledge, New York & London

BUTLER, J., 2003. *Trampoty s rodem: feminizmus a podryvanie identity*. 1. vyd. Překlad Jana Juráňová. Bratislava: Aspekt, Knižná edícia feministického kultúrneho časopisu Aspekt.

FADERMAN, L., 1992. *The Return of Butch and Femme: A Phenomenon in Lesbian Sexuality of the 1980s and 1990s*. Journal of the History of Sexuality, Vol. 2, No. 4, pp. 578-596. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3704264>

FADERMAN, L., 2002. *Krásnější než láska mužů. Romantické přátelství a láska mezi ženami od renesance až po současnost*. Praha: One Woman Press

FAFEJTA, M., *Sexualita a sexuální identita: sociální povaha přirozenosti*. Vydání první. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1030-6.

FOUCAULT, M., *Archeologie vědění*. B. v. Praha: Herrmann & synové, 2002.

FULKA, J., 2002. *Od interpelace k performativu (Feminismus a konstrukce rodové identity)*. Sociální studia, č. 7, 29 – 50.

HARMON, L., 2007. *Gender Identity, Minority Stress, And Substance Use Among Lesbians*. Loyola University of Chicago: 2007 s. 214

LAWLESS, E. J., 1998. *Claiming Inversion: Lesbian Constructions of Female Identity as Claims for Authority*. *The Journal of American Folklore*, Vol. 111, No. 439, pp. 3-22. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/541317>

LEWITT, H. M. & HORNE, S. G., 2002. *Explorations of lesbian-queer genders*. *Journal of Lesbian Studies*. 6(2), 25-39. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/239803507_Explorations_of_Lesbian-Queer_Genders

MALINA, J. a kolektiv, 2009. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Akademické nakladatelství CERM, Brno.

NEDBÁLKOVÁ, K., 2011. *Matky kuráže: lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) ve spolupráci s Masarykovou univerzitou

PACHMANOVÁ, M., (ed.), 2002. *Neviditelná žena: Antologie současného amerického myšlení o feminismu a vizuální kultuře*. Praha: One Woman Press

PAVLJUK, D., 2008. *Partnerské vztahy lesbických žen*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého.

SALIH, S., 2006. *On Judith Butler and Performativity* in Lovaas, K. and Jenkins, M. (2007). *Sexualities & communication in everyday life*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.

SEIDL, J., 2012. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. 1. vyd. Brno: Host

ZIKMUND - LENDER (ed.), L., 2011. *Texty o (queer) reprezentaci, kultuře, vizualitě*, o.s. Charlie, o.s. Interaktiv.cz, Praha

5. 1. Elektronické zdroje

Lesbian Heaven: *A Guide to Types of Lesbians (online)*. 2011. (cit. 18. 4. 2016). Dostupné z: <https://lesbianhaven.wordpress.com/2011/08/10/a-guide-to-types-of-lesbians/>

Stehlíková D.: *Lesby nebo lesbičky? (online)*. 2008. (cit. 18. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.dzamilastehlikova.cz/8379/201/clanek/tema---lesby-nebo-lesbicky/>

Queermag: *Butch nebo femme – výsledky průzkumu (online)*. 2014. (cit. 18. 4. 2016). Dostupné z: <http://www.queermag.cz/?p=16192>

6 RESUMÉ

This Bachelor thesis discusses lesbian looks, bodies and gender expression. In the first part, it presents theories of Michel Foucault, Judith Butler and Louis Althusser and doesn't consider lesbians as a free subject. Furthermore, the theoretical background depicts what we know about the lesbian subject so far. It discusses lesbian gender roles – butch and femme – which are considered by the dominant culture as a copy of heterosexual gender identities.

The goal of this thesis is to interpret the lesbian world from a lesbian perspective. The present thesis incorporates research work which analyses lesbian categories in the Czech environment and tries to discover how the lesbian subject is constituted. It also inspects the performative character of lesbian looks and actions. The anthropological research of the present thesis was conducted via participant observation and narrative interviews with thirteen women who describe themselves as lesbians.

7 PŘÍLOHY

7.1. Příloha 1: Butch a femme v první polovině 20. století

Foto 1: Partnerky Dollie Starkweather and Mabel Wood

Zdroj: <http://www.sappho.com/vintage/images/DollieNMabel.jpg>

Foto 2: Fotografie z večírku lesbických žen pořizená kolem roku 1910

Zdroj: <http://www.sappho.com/vintage/images/ButchFemmeParty.jpg>

7. 2. Příloha 2: Osnova rozhovoru

1. Myslíš, že u nás existuje lesbická komunita?
  - 1.1. Pokud ano, jak podle tebe vypadá, jak bys ji charakterizovala?
  - 1.2. Jsi jejím členem?
2. Jak vypadá lesba?
3. Vnímáš nějaké rozdíly mezi lesbami?
  - 3.1. Pokud ano, jaké?
  - 3.2. Vidíš nějaké konkrétní kategorie?
4. Říkají ti něco slova butch a femme nebo holčičí a klučičí typ?
  - 4.1. Jak vypadají butch a femme, nebo další co jsi vyjmenovala?
  - 4.2. Co to znamená, když se o někom řekne, že je butch, nebo femme?
  - 4.3. Myslíš, že se holky párují butch-femme?
  - 4.4. Proč myslíš, že existují?
5. Jaké ženy se ti líbí?
6. Jak se ty sama identifikuješ? A proč?
7. Styděla by ses, pokud by tě někdo označil za butch?
8. Lesbický ideál krásy? Jsou lesby krásné?
9. Myslíš, že jsou lesby obětmi diskriminace kvůli tomu, jak vypadají?
  - 9.1. Z většinové společnosti (heterosexuálů).
  - 9.2. Ze strany leseb.
10. Má nějaká kategorie výhodu nad jinými?

7. 3. Příloha 3: Tomboy

Foto 1: DJka a modelka Ruby Rose

Zdroj: http://i.dailymail.co.uk/i/pix/2015/12/01/00/2EF14EF900000578-3340263-image-m-35_1448929329860.jpg

